

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution

(CC BY-ND 4.0 International) license • <https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0>

MAŁGORZATA OBRYCKA¹

Uniwersytet Gdański, Polska

ORCID 0000-0001-8202-4185

ŁUKASZ ANDROSIUK²

Uniwersytet Pomorski, Polska

ORCID 0000-0001-8087-6464

Zgłoszono: 11.09.2024; recenzowano: 18.02.2025; zaakceptowano do druku: 27.02.2025

PEDAGOGICZNE IMPLIKACJE EMIGRACYJNYCH WOJAŻY IGNACEGO DOMEYKI – REPORTAŻ DOKUMENTARNY

PEDAGOGICAL IMPLICATIONS OF IGNACY DOMEYKA'S EMIGRATION JOURNEYS – DOCUMENTARY REPORTAGE

Abstract: The aim of this article is to provide a contemporary reading of the tradition of masterful academic, didactic and social work represented in the activities of the most famous Pole in Chile, Professor Ignacy Domeyko. The emigration, political, scientific and identity mirages of this particular activity encompass the existential challenges faced by the aforementioned scholar in the 19th century. The discourse analysis carried out in the text includes documentary reportage in the form of recognition of the historical conditions of Domeyko's identity formation in the horizon of the key planes from the point of view of the pedagogy of the time in the form of scientific knowledge, upbringing, education, educational policy, values and norms.

Keywords: Ignacy Domeyko, authority, emigration, scientific work, education, discourse analysis, documentary reportage

- 1 **Małgorzata Obrycka**, doktor nauk społecznych, pedagog, psycholog w Instytucie Pedagogiki, Uniwersytetu Gdańskiego. Zainteresowania naukowe odnoszą się do zagadnień związanych z problematyką metodologii w zakresie humanitaryzmu międzyludzkiego i międzygatunkowego, ze szczególną koncentracją na analizie dotyczącej kształtowania się moralnej tożsamości człowieka w kontekście współczesnych dylematów cywilizacyjno-kulturowych, w tym zagadnień z zakresu pedagogiki ekologicznej, etyki niezależnej, historii wychowania i posthumanizmu. Adres e-mail: malgorzata.obrycka@ug.edu.pl
- 2 **Łukasz Androsiuk**, doktor nauk humanistycznych, pracownik badawczo-dydaktyczny Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Pomorskiego w Słupsku, a także nauczyciel filozofii oraz moderator warsztatów nowych technologii w I Prywatnym Liceum Ogólnokształcącym im. Zjednoczonej Europy w Słupsku; członek Pracowni Badań i zastosowań AI w UP; członek Słupskiej Rady Edukacyjnej i Polskiego Towarzystwa Badania Gier. Adres e-mail: lukasz.androsiuk@upsl.edu.pl

Streszczenie: Celem artykułu jest współczesne odczytanie tradycji mistrzowskiej pracy akademickiej, dydaktycznej i społecznej reprezentowanej w działalności najbardziej znanego Polaka w Chile, profesora Ignacego Domeyki. Miraże emigracyjne, polityczne, naukowe oraz tożsamościowe tej szczególnej aktywności obejmują egzystencjalne wyzwania, z którymi zmagał się wspomniany uczony w XIX stuleciu. Analiza dyskursu przeprowadzona w tekście obejmuje reportaż dokumentarny w postaci rozpoznania historycznych uwarunkowań kształtowania się tożsamości Domeyki w horyzoncie kluczowych z punktu widzenia ówczesnej pedagogiki płaszczyzn w postaci wiedzy naukowej, wychowania, kształcenia, polityki edukacyjnej, wartości i norm.

Słowa kluczowe: Ignacy Domeyko, autorytet, emigracja, twórczość naukowa, kształcenie, analiza dyskursu, reportaż dokumentarny

Wprowadzenie

Dziś, w XXI wieku, zdajemy sobie dosyć wyraźnie sprawę z tego, że szeroko rozumiana twórczość człowieka (zawodowa, naukowa, artystyczna, rodzinna, wychowawcza, polityczna) sama w sobie stanowi wartość, a każda z grup zawodowych stoi na straży odmiennych norm etycznych (Obrycka, Murawska, 2020, s. 142-159). Za pewnego rodzaju egzemplifikację powyżej przedstawionych kontekstów można uznać życie i twórczość Ignacego Domeyki, emigranta, więźnia, i jednocześnie wybitnego badacza, odkrywcy, a także reformatora oświatowego i obrońcy praw człowieka (Wójcik, 2024; Gnaś, 2024)³. Domeyko w swojej działalności naukowo-wychowawczej uwzględniał zarówno potrzeby rynku gospodarczego, jak również nie zapominał o aksjologicznych uwarunkowaniach poruszanych przez siebie zagadnień.

Obecnie ujawnia się zwiększone zainteresowanie postacią wybitnego polskiego naukowca, a jednocześnie badacza Ameryki Południowej, geologa, mineraloga, niezwykle uzdolnionego inżyniera górnictwa. Prywatnie przyjaciela Adama Mickiewicza, który stworzył w odniesieniu do osoby Domeyki pierwowzór postaci Żegoty z III części „Dziadów”. Był więc naukowcem, badaczem, odkrywcą, który stworzył podstawy wiedzy z zakresu mineralogii, chemii, fizyki, matematyki, a egzemplifikacją tych działań była eksploatacja i zrozumienie znaczenia rozwojowego bogactw mineralnych jakże odległego od Polski – Chile. O tym jak wielki szacunek zyskał dzięki swojej osobowości, pracowitości i odwadze niech zaświadczy chociażby jeden z wielu faktów, że nawet pasma górskie noszą jego nazwisko (Cordillera de Domeyko).

3 Dziś ujawnia się zwiększone zainteresowanie postacią Domeyki, polskiego naukowca, a jednocześnie badacza Ameryki Południowej, geologa, mineraloga, niezwykle uzdolnionego inżyniera górnictwa (Wagner-Niczyporuk, 2022). Prywatnie przyjaciela Adama Mickiewicza, który stworzył w odniesieniu do osoby Domeyki pierwowzór postaci Żegoty z III części „Dziadów”.

Material i metoda

Poznanie świata społecznego dokonuje się na wiele różnych sposobów. Mogą to być procesy wpisane ściśle w paradygmat pozytywistyczny, ale równie istotne są działania metodologiczne, które dokonujemy jako badacze poprzez obserwację, analizę, rozmowę, refleksję, opowiadanie, literaturę, dokument czy materiał audio-video (Filiciak, 2013; Ptaszek, 2019). Taka szeroka perspektywa pozwala uchwycić dynamikę oraz zasadniczą cechę rzeczywistości, jaką jest obecnie – zmiana (Harari, 2018, s. 331). Procesy przeobrażeniowe wpływają również na to, co dzieje się w edukacji. Nieustannie reinterpretowane są na nowo najważniejsze fenomeny, takie jak nasze wizje autorytetów, wiedzy, etyki, kompetencji czy umiejętności. Z tego względu warto, naszym zdaniem, zwrócić uwagę na wydarzenia z przeszłości, na konkretne postacie i ich postawy, wybory, decyzje, by znów móc uchwycić pewną procesualność, a wraz z nią szeroko rozumianą mądrość życiową.

Aby przybliżyć postać Domeyki oraz ukazać jego sposób myślenia o nauce i kształceniu zastosowano metodę analizy dyskursu, obejmującą tzw. reportaż dokumentarny. Jest to jakościowa strategia badawcza, która ma na celu wyłonić informacje, wręcz wiedzę o osobie Domeyki, jego sposobach myślenia, interpretacji, dokonywania wyborów, jak również kontekstów podjętych działań (Goffman, 2006). Jest to ciekawy punkt odniesienia, bowiem „nasze przekonania, zachowania, orientacje stają się zrozumiałe dopiero w świetle styków myślenia, norm i oczekiwań wspólnoty, w której żyjemy” (Krzychała, Zamorska, 2008, s. 30)⁴. Analizie poddano dostępne w sposób wolny, powszechny i trwałe cyfrowe dokumenty: treści naukowe, popularno-naukowe oraz edukacyjne. Rozpoznaniu poddano także bloki naukowe, reportaże, kanały społecznościowe, spoty promocyjne, dokumenty telewizyjne, radiowe, tekstowe, graficzne, akustyczne, audiowizualne. Punktem scalającym całość tego przedsięwzięcia jest oryginalne piśmiennictwo autorstwa samego Domeyki, które określane jest mianem pamiętnikarstwa i podróżopisarstwa.

Podjęte działania mają więc na celu zapewnienie komplementarnego charakteru prowadzonym badaniom, stąd do realizacji projektu przyjęto następującą triadę badawczą: metoda: analiza dyskursu; technika: reportaż dokumentarny; narzędzia: materiały pisemne oraz materiały audiowizualne (Krzychała, Zamorska, 2008, s. 98-103)⁵. Wybrana strategia działań pozwala na poznanie omawianego zagad-

4 Jednakże z drugiej strony, badacze dyskursu powinni pamiętać o pewnym postulacie, mianowicie potrzebie stałej konfrontacji swoich abstrakcyjnych teorii i pojęć z problemami natury empirycznej (Howarth, 2008, s. 13; Zielinski, 2010).

5 W niniejszym tekście odwołujemy się więc do dorobku metody dokumentarnej (Blumer, 1969, s. 1-20; Bohnsack, 2010, s. 99-124). Dokument, jako pojęcie badawcze czy nawet pewnego rodzaju wytwór symboliczny, postrzegamy w szerokim ujęciu, zgodnie z którym może to być każdy przedmiot czy obiekt będący w swej istocie dowodem istnienia czegoś, kogoś, zjawisk, wydarzeń, myśli, a nawet idei. Jest to forma świadectwa reprezentującego fakt, który poddajemy analizie badawczej.

nienia poprzez wejście w dynamikę, złożoność i kontekstualność prezentowanych relacji, układów i zdarzeń. Mając powyższe na uwadze analizie poddano nie tylko fakty z życia tego wyjątkowego naukowca, ale i jego doświadczenia, wzruszenia, obawy, autorefleksje, przygody naukowe i podróżnicze, postawy oraz dokonane wybory. Jest to historia o człowieku i jego świecie widziana oczami obserwatorów z XXI wieku.

Domeyko w świetle dawnych i współczesnych dyskursów

Z analizowanych materiałów badawczych wyłania się Domeyko jako postać silnie ukształtowana przez społeczność, w której dorastał. Od samego początku jego życia miejsce urodzenia, ludzie, uwarunkowania, z którymi przyszło mu żyć generują określone sposoby interpretowania świata. Aspekty te najwyraźniej widać w odniesieniu do takich kwestii jak tożsamość, narodowość, ciekawość poznawcza i pracowitość. Każda z tych cech ujawnia się z różną dynamiką znaczeniową. Przyjrzyjmy się im teraz bliżej, a siatką poznawczą będzie w tym kontekście współczesny dyskurs popularno-naukowy.

Zacznijmy od kategorii jakimi są tożsamość i narodowość. Bez wątplenia w słowach samego Domeyki, jak i w dokumentach dziś dostępnych w formie pisemnej i audiowizualnej ujawnia się pełna powabu, autentyczności, wyrazistości i oddania postawa umiłowania ojczyzny (Zakrzewski, 2018; Giedrojc, 2022). Nie jest to postawa banalna, idealistyczna, wręcz przeciwnie. Domeyko z pełnym oddaniem naraża swoje młode jeszcze życie, by wykazać opór wobec władz politycznych, wrogich dla ówczesnej wizji tożsamości polskiej. Za tego typu działania zostaje objęty śledztwem, dozorem policyjnym, a nawet jest aresztowany. W narracjach ujawnionych w analizowanych dokumentach podkreśla się za każdym razem pochodzenie Domeyki: z rodziny ziemiańskiej, herbu Dangel, zamieszkującej wschodnie kresy Rzeczypospolitej (Końska, 1998, s. 4-10; YT, Historia wg Dzieci 105 – Ignacy Domeyko). W dostępnych przekazach uwidacznia się sielskość dzieciństwa, podczas którego Ignacy często przebywał na łonie natury, o czym z pełnym wzruszeniem wspominał już jako dorosły człowiek: „(...) wesołe wyprawy do lasu po orzechy i jagody, poranne wycieczki po grzyby, kąpiele w malowniczo zakolami wijącej się Uszy, zabawy pełne figlów i śmiechów w gronie rodzeństwa i towarzyszy” (Szweicerowa, 1975, s. 13). Wskazywana jest także sytuacja 7-letniego Ignacego, któremu umiera ojciec. Poszukuje się wówczas w analizach biograficznych wątku dotyczącego impulsu w postaci pasji do świata nauki, przyrody i mineralogii. Na tej przestrzeni dyskursu wskazywana jest postać dobrze wykształconego stryja naszego bohatera, również Ignacego.

W materiałach badawczych, szczególnie w serwisie internetowym YouTube, wspomina się nie tylko okres studiów Domeyki na Cesarskim Uniwersytecie Wileńskim, ale i jego znakomitych wykładowców (YT, Budowniczości Świata – Ignacy Domeyko; YT, Ignacy Domeyko, jego losy i dwór w Niedźwiadce; YT,

Poczet wielkich Polaków: Inż. Ignacy Domeyko)⁶. Robi wrażenie ilość różnorodnych wykładów, których słuchaczem był Ignacy, w tym takich przedmiotów jak chemia, fizyka, matematyka, historia, mineralogia, architektura, a także filozofia, literatura i sztuka (Drien, Guzmán, 2020, s. 189-201). Tak wszechstronne wykształcenie interpretowane jest w analizowanych materiałach przede wszystkim w odniesieniu do umiejętności holistycznego i integrującego rozumienia otaczającej rzeczywistości. Można powiedzieć, że wiedza dawała Domeyce siłę i odwagę. Już w czasie studiów udzielał się w tajnej działalności politycznej i został przyjęty do Towarzystwa Filomatów działającego w Wilnie w latach 1817-1821 (Witkowska, 1998)⁷. Podkreśla się, że poza podjęciem kwestii narodowych, głównym celem tej organizacji było samokształcenie, co niewątpliwie w przyszłości znajdzie swoje odzwierciedlenie w działaniach naukowych i dydaktycznych zapoczątkowanych przez naszego wędrowca w Chile (YT, Ignacy Domeyko – Polak znany w Chile – biografia; YT, Ignacy Domeyko i jego pobyt w Chile; YT, Ignacy Domeyko – wybitny badacz Chile; YT, Ignacy Domeyko – filomata, który został bohaterem narodowych Chile).

Po wielu perypetiach z pogranicza ucieczki politycznej, wygnania, emigracji i tułaczki w 1834 roku Domeyko wyjeżdża nielegalnie do Paryża. W tym okresie jego życia polityka schodzi na drugi plan, a w zamian pojawia się ponownie nauka, ale już w światowym wydaniu. Słucha wykładów na Sorbonie oraz College de France. Czas wolny spędza w Ogrodzie Botanicznym. Uczęszcza do Konserwatorium Sztuk i Rzemiosł. W dyskursie medialno-publicystycznym podkreśla się moment ukończenia Szkoły Górniczej (École des Mines), co już w niedługim czasie przyniesie kolejne niezwykle wymagające nowe wyzwania w życiu polskiego tułacza. W sposób wręcz nostalgiczny prezentuje się w przywoływanych powyżej materiałach audiowizualnych, od dokumentów telewizyjnych po krótkie filmiki edukacyjne dostępne w Internecie, moment gdy w wieku 35 lat Domeyko otrzymuje list od profesora Armanda Dufrénoya z propozycją objęcia stanowiska wykładowcy chemii oraz mineralogii w odległym Coquimbo w Chile. Propozycję tę Ignacy przyjmuje.

Na tym etapie życia wytrwałość Polaka uwidacznia się zarówno w odniesieniu do czteromiesięcznej podróży za ocen, jak i w kwestii nauki języka hiszpańskiego, czy poprzez liczne eskapady naukowe podejmowane już na terenie goszczącej go nowej ojczyzny, która w owym czasie wyswobodziła się spod panowania Hiszpanów. Oprócz typowej pracy jako wykładowca Domeyko wykonuje analizy chemiczne różnorodnych kruszców, odkrywa nowe złoża, w tym saletry, złota, srebra i węgla⁸.

6 Nauczyciele Domeyko: Jędrzej i Jan Śniadeccy, Michał Poliński, Karol Podczaszyński, Antoni Wyrwicz, Feliks Drzewiński, Walerian Górski, Stanisław Bonifacy Jundziłł, Tomasz Życki, Ignacy Horodecki, Joachim Lelewel.

7 Wraz z Ignacym do tej organizacji przystąpili także Adam Mickiewicz, Tomasz Zan, Franciszek Malewski, Józef Jeżowski czy Jan Czeczot.

8 Należy podkreślić, że rozwój chilijskiej gospodarki był możliwy właśnie dzięki jego pracy naukowej, bowiem to Domeyko uważany jest za twórcę naukowych oraz empirycznych podstaw eksploatacji bogactw naturalnych Chile.

Warto tu przeanalizować fenomen ciekawości poznawczej, której Domeyke nigdy nie brakowało. W swoim życiu miał okazję bywać w wielu ogniskach naukowych światowej rangi, ale pełnił też liczne funkcje w naukowych i społecznych stowarzyszeniach, przede wszystkim tych emigracyjnych. Okazało się, że to właśnie na drugiej półkuli oddał się całkowicie swojej największej pasji – nauce. W dodatku zaangażował się w działania na rzecz reformy szkolnictwa chilijskiego. W latach 1852-1867 był między innymi współtwórcą szkolnictwa wyższego jako Delegat Rządu Chile do Spraw Szkolnictwa Wyższego. Pełnił również przez szesnaście lat funkcję Rektora Uniwersytetu Chilijskiego w Santiago (w latach 1867-1883). Z tego okresu pochodzą liczne autorskie podręczniki Domeyki z zakresu mineralogii, geologii oraz etnografii. W przywoływanych narracjach medialnych podkreśla się w tym wymiarze między innymi fakt jego pracy w liceum w Coquimbo, gdzie zbudował laboratorium chemiczno-fizyczne według modelu francuskiego. Ponadto samodzielnie opracował programy metodyczne i dydaktyczne. Wziął także czynny udział w reformie uniwersytetu, zarówno w zakresie strukturalnym, jak i organizacyjnym. Otwierał pracownie, a żeby tego dokonać ściągał z Europy różne zbiory, księgi i przyrządy. Można powiedzieć, że jego zamysł pedagogiczny opierał się przede wszystkim na praktycznym zastosowaniu nauki.

W artykułach popularno-naukowych i krótkich filmach edukacyjnych wybrzmiewają najczęściej zasługi naukowo-dydaktyczne Polaka, takie jak chociażby „Tratado de ensayes” (Traktat o probiernictwie) oraz podręcznik mineralogii, z rozszerzonymi informacjami o minerałach Chile („Elementos de mineralogia o del conocimiento de las especies minerales en jeneral i en particular de las de Chile”). W tych zbiorach przedstawione zostały nowe minerały, po raz pierwszy opisane przez Domeykę, m.in. arketyt, amiolit i domeykit (nazwa pochodzi od jego nazwiska i nadana została przez niemieckiego mineraloga Wilhelma Rittera von Haidingera). Badacz opisał też własności znanych wcześniej minerałów. Zbiory minerałów, zgromadzone przez Domeykę na uniwersytecie w Santiago, liczyły ponad 4 tys. okazów (Rzeczpospolita, 2021). Domeyko jako sumienny dydaktyk kształcił swoich następców naukowych, a wszelkie doświadczenia fizyczne przekładał zawsze na konkretne sytuacje z życia codziennego. Dziś powiedzielibyśmy, że stosował metodę doświadczalną, eksperymentalną, praktyczną i probierczą. Nie bez znaczenia były także wycieczki terenowe, które organizował swoim studentom. O tym jak kochał naukę i jak ją postrzegał niechaj świadczą jego słowa: „pytano mnie – pisał do Mickiewicza – kiedy zacznę piec stawiać i jak prędko wezmę się do roboty; a kiedy przedkładał potrzebę i ważność nauki, jej wyższe przeznaczenie i jej godność, mnie się zdaje, że mnie nie rozumiano, a język mój wzięto za język figurowy, najświeższej europejskiej cywilizacji. Spostrzegłszy po nie jakim czasie, że tu nie tyle o naukę, o oświatę, jak raczej o srebro, o robienie srebra chodzi, zacząłem tłumaczyć, co to chemia, mineralogia, jak ich się uczyć, a na nieszczęście im mniej przyrzekałem pieniędzy, srebra tym zdaje się więcej jeszcze liczono” (Kośka, 1998, s. 45-46; Mańka, 2021).

I wreszcie, pracowitość, wręcz cecha wrodzona Domeyki, który wprost pisał o sobie w sposób następujący: „jeżeli obaczę, że zatrzymawszy się tu na jakie dwa czy trzy lata, uzbieram tyle, iżbym za powrotem do was mógł żyć o własnym chlebie, nie szukając łaski ni służby cudzej, może być, że jeszcze nieprędko z wami się obaczę” (Kośka, 1998, s. 60). W analizowanych materiałach audiowizualnych pierwsze wyraźne wzmianki o zapale Domeyko do pracy odnoszone są do okresu zaraz po ukończeniu studiów. Wówczas młody szlachcic sprawdza się przez sześć długich lat w roli gospodarza i zarządcy majątku Zapole. Działalność Polaka obejmowała zabezpieczanie bytowe chłopów i ich dzieci, dla których ufundował szkołę. Interesował się także losem zwierząt, które również z dalekich stron sprowadzał do Zapola (Rzeczpospolita, 2021). Działal ponadto na rzecz ograniczenia pańszczyzny, co jest jednym z wielu sygnałów świadczącym o głębokiej empatii, co później znalazło także odzwierciedlenie w walce o prawa Indian – Araukanów z obszaru Arauco (Domeyko, 1860). O owocach jego pracy świadczy chociażby zapis z gazety rządowej z Chile, opublikowany w momencie, gdy Domeyko miał już za sobą czterdzieści sześć lat pracy dla tej republiki: „mało jest przykładów życia tak pracowitego, pełnego zaparcia się siebie, tak zupełnie poświęconego nauczaniu i postępowi nauki. Pan Domeyko był więcej niż uczonym profesorem – był apostołem nauki w Chile. Bezinteresowność, poświęcenie i zasługi pana Domeyki zdobyły niezmierną wdzięczność narodu Chilijskiego” (Kośka, 1998, s. 3).

Dyskusja i konkluzje

Przy opisie tej postaci, zarówno w przeanalizowanych literackich, jak i multimedialnych dyskursach przemawia dziś w sposób znaczący pojęcie autorytetu, z rozumieniem którego mamy współcześnie – również na gruncie pedagogiki – olbrzymi problem (Kostyło, 2006, s. 47-71; Witkowski, 2011, s. 35-69). Autorytet tej konkretnej postaci przekracza nawet podstawowe definicje owego pojęcia. Jest bowiem autorytetem rozumianym nie tylko poprzez relacyjność z innymi – jest autorytetem kojarzonym z określonymi ideałami. Stanowi autorytet wręcz instytucjonalny we własnej osobie, gdy uzyskując wszelkie honory i godności orzeka na prośbę administracji chilijskiej jednogłośnie i nieodwołalnie o sprawach nauki, którą reprezentuje. Analizując życie i twórczość Ignacego Domeyki w świetle dzisiejszych dyskursów popularno-medialnych wyłania się refleksja, zgodnie z którą wysiłek intelektualny, który podejmuje człowiek w rozpoznaniu nieznanej sobie jeszcze czy nieoczywistej rzeczywistości może przynieść niesamowitą nagrodę i satysfakcję, nie tylko w postaci pozyskania konkretnych danych i informacji, lecz także może wzbogacić nasz społeczny świat, abyśmy potrafili zauważać w nim zagadnienia ważne dla nas i innych osób, także zwierząt, świata przyrody i różnorodnych aksjologicznych wyzwań (Berger, Luckmann, 1983, s. 23-48; Obrycka, 2024, s. 14-21).

W 1848 r. parlament chilijski jednogłośnie przyznaje Domeyce z własnej inicjatywy obywatelstwo chilijskie. Mimo wszystko Polak czuł się często wygnancem

i cudzoziemcem zarazem. Pisał: „byleby podobieństwo powrotu i dosłużenia jeszcze, choć na starość, swojemu krajowi, to nie usiedzę, nie usiedzę, choć jestem tu od lat niemała obywatelem i właścicielem, i ojcem. W istocie przekonałem się i łatwo mi przekonać drugich, że wszystko to nie jest w stanie zatrzeć imienia cudzoziemiec” (Szwejczerowa, 1975, s. 146)⁹. Poza opisywaniem na bieżąco w języku polskim swoich przeżyć i doświadczeń, które mają swą piękną odsłonę w trzech tomach zatytułowanych „Moje podróże”, pisał też w języku ojczystym liczne listy do rodziny, przyjaciół pozostawionych w ojczyźnie i Europie, do uczonych i sławnych z całego świata, pośród których zyskał uznanie i serdeczną życzliwość (Domeyko, 1962; Domeyko, 1963a; Domeyko, 1963b; Domeyko, 1976).

Domeyko charakteryzował się wrażliwością społeczną, taktem, wyczuciem miejsca czasu i okoliczności, co zarówno w przytoczonych nagraniach, jak i w cytowanej przez nas prasie wybrzmiewa. W swym niezwykle intensywnym życiu okresu młodzieńczego nie zapomina o domu rodzinnym, tradycjach i wartościach, które były dla niego inspiracją we wszystkich momentach życia. Co ciekawe, ważna była dla niego religia, którą z niesamowitą autentycznością podziwiał i szanował. Nie było w tym żadnej bigoterii ani wywyższania się, wręcz przeciwnie, stąd też nawet dziś oceniany jest w świetle analizowanych materiałów niezwykle pozytywnie również ze strony dyskursu laickiego. W przyjętej postawie nie jest fanatykiem lecz osobą, która odczuwa przyjemność z religijnych uniesień, a przecież nawet dziś fanatyzm może być obecny w bezwładności zwyczajów (Kowzan, 2024, s. 175-187). Nie wstydził się własnych uczuć, czego egemplifikacją niech będą słowa o pożegnaniu z matką, gdy już wiedział, że jego tułaczka będzie długa: „(...) jej ręce drżały, kiedym je całował, a łzy jej czuję dotąd gorące na moim czole; na toż mię ona wychowała, abym ją na zawsze opuścił” (Domeyko, 1962, s. 53).

We współczesnych dyskursach Domeyko jawi się jako wzorzec tożsamości narodowej, która jest nie tylko w swej istocie autentyczna, szczerą i patriotyczną, lecz jest przede wszystkim pełna zaangażowania na rzecz tworzenia godnych jakości funkcjonowania, uczenia się i eksplorowania świata w taki sposób, by realizować podstawowe cele i plany w ujęciu jednostkowym, jak i społecznym (Sosińska, 1975, s. 214-260; Brzoza, 1961, s. 187-188; Wójcik 1995; Ryn, 2002). Życie i twórczość Domeyki wybrzmiewają w szerokiej perspektywie projektu, który za Jerzym Nikitorowiczem można nazwać budowaniem na tzw. dobrej pamięci (2024, s. 17-29). Co więcej, to właśnie ta postać jawi się we współczesnych dyskursach jako tradycyjnie rozumiany autorytet, a dla pedagogiki jest to przecież kategoria pierwszorzędna o czym świadczą słowa Lecha Witkowskiego: „każdy ma

9 O tym, jak ważna była dla niego Polska niech świadczą kolejne zwierzenia zapisane już w momencie poślubienia Chilijki, Enriquetę Sotomayor: „nie sądzcie, abym przez ożenienie moje już na zawsze osiadł w Ameryce, lub choć na moment przestał być Polakiem. Ożenienie moje w niczym nie odmieniło położenia mego względem kraju. Nie szukałem żony ani dla posagu, ani dla kariery, ani dla żadnych względów światowych” (Ryn, 2008).

oczywiście prawo wygodnie żyć w swoim świecie, w którym nigdy nie zaistniał jakiś twórca, a tym bardziej geniusz. Czym innym jednak jest uznanie tego za normatywny wzór dla innych, bez świadomości tego, że skoro w moim świecie nie ma jego impulsów, to mój świat jest okrojony, ułomny, także dlatego, że nie wiem, co tracę” (Witkowski, 2011, s. 37). Postać Domeyki, przedstawiona poprzez szeroko rozumiane dyskursy ujawniane w przestrzeni internetowej, jawi się w nich jako pewnego rodzaju pomost pomiędzy edukacją a kulturą, nauką, polityką czy wizją tożsamości narodowej/społecznej. Jego życie i działalność metaforycznie można ująć jako więzi, styki, sieci, które przenikają wszelkie procesy szeroko rozumianej pedagogizacji ujawniającej się w nieograniczonej liczbie form i przeżyć codzienności (Ostrowicka, 2015, s. 166-177).

Czego więc dziś możemy nauczyć się od mistrza zwanego „filomatą w Chile”? Domeyko działał w sposób harmonijny, wyważony, zawsze oglądając się na kontekst etyczny, który z kolei w odniesieniu do szeroko rozumianej pedagogiki jest przecież fundamentem wszelkich działań i założeń. Mając powyższe na uwadze postać Domeyki ujawnia się w dzisiejszych dyskursach jako pewnego rodzaju inspiracja ideowa, moralna i nauczycielska, która z jednej strony budzi powagę oraz zadumę, a z drugiej aktywizuje do twórczego działania i nieustającego dojrzewania w człowieczeństwie.

Bibliografia

- Berger P.L., Luckmann T. (1983). *Spółeczne tworzenie rzeczywistości*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Będkowski M. (2018). *Polacy na krańcach świata: XIX wiek*. Warszawa: CM.
- Blumer H. (1969). *Symbolic interactionism. Perspective and Method*. New Jersey: Englewood Cliffs, s. 1-20.
- Bohnsack R. (2010). *Documentary method an group discussions*. W: Bohnsack R., Pfaff N. & Weller W. red. *Qualitative analysis and documentary method in international educational research*. Leverkusen-Opladen: B. Budrich, s. 99-124.
- Brzoza J. (1961). *Ignacy Domeyko: powieść biograficzna*. Katowice: Śląsk.
- Domeyko I. (1860). *Araukania i jej mieszkańcy: wspomnienia z podróży po południowych prowincjach rzeczywospolitej chilijskiej*. Wilno: nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego.
- Domeyko I. (1976). *Listy do Władysława Laskowicza*. Opr. E.H. Nieciowa. Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax.
- Domeyko I. (1962). *Moje podróże. Pamiętniki wygnańca: cz. I*. Opr. E.H. Nieciowa. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Domeyko I. (1963a). *Moje podróże. Pamiętniki wygnańca: cz. II*. Opr. E.H. Nieciowa. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Domeyko I. (1963b). *Moje podróże. Pamiętniki wygnańca: cz. III*. Opr. E.H. Nieciowa. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Drien M., Guzmán F. (2020). *Ignacy Domeyko i sztuki piękne. Techné*, nr 6, s. 189-201: <https://czasopisma.uni.lodz.pl/tech/article/view/18716/18251> (dostęp 24.06.2024).

- Filiciak M. (2013). *Media, Wersja Beta. Film i Telewizja w Czasach Gier Komputerowych i Internetu*. Gdańsk: Katedra Wydawnictwo Naukowe.
- Giedroń J. (2022). *Ignacy Domeyko związany z Wilnem*. „Kurier Wileński”: <https://kurierwilenski.lt/2022/01/18/ignacy-domeyko-zwiazany-z-wilnem/> (dostęp 27.08.2024).
- Goffman E. (2006). *Rytuał interakcyjny*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Gnaś H. (2024). *Ciekawostki Historyczne*: <https://ciekawostkihistoryczne.pl/2024/01/02/ignacy-domeyko-biografia/> (dostęp 13.04.2024).
- Harari Y.N. (2018). *21 lekcji na XXI wiek*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Howarth D. (2008). *Dyskurs*. Warszawa: Oficyna Naukowa.
- Kosyło P. (2006). *Autorytet jako nakaz i autorytet jako wezwanie. Proces wychowania według Henri Bergsona*. „Forum Oświatowe”, nr 2(35), s. 47-71.
- Kośka M. (1998). *Ignacy Domeyko*. Warszawa: Wydawnictwo DiG.
- Kowzan P. (2024). *Polaryzacja: polemika z artykułem „Fanatyzm jako problem wychowawczy”*. „Edukacja Międzykulturowa”, nr 1(24), s. 175-187: <https://czasopisma.marszalek.com.pl/images/pliki/em/24/em2412.pdf> (20.06.2024).
- Krzychała S., Zamorska B. (2008). *Dokumentarna ewaluacja szkolnej codzienności*. Wrocław: Dolnośląska Szkoła Wyższa.
- Mańka J. (2021). *Ignacy Domeyko – pomost łączący Polskę i Chile* (dostęp 1.09.2024).
- Nikitorowicz J. (2024). *Zadania edukacji międzykulturowej w kontekście wojny w Ukrainie*. „Edukacja Międzykulturowa”, nr 1(24), s. 17-29: <https://czasopisma.marszalek.com.pl/images/pliki/em/24/em2401.pdf> (dostęp 24.06.2024).
- Obrycka M., Murawska E. (2020). *Pedagodzy na rynku pracy w świetle badań losów absolwentów*, „Przegląd Pedagogiczny”, nr 2, s. 142-159.
- Obrycka M. (2024). *Po co pedagogice posthumanizm? Posthumanizm i pedagogiczna codzienność w świetle koncepcji typu idealnego Maxa Webera*, „Zachodniopomorski Kwartalnik Oświatowy Refleksje”, nr 2, s. 14-21.
- Ostrowicka H. (2015). *O badaniach „pedagogizacji życia społecznego” kilka słów z poznawczej perspektywy pedagogiki ogólnej*. „Nauki o wychowaniu. Studia interdyscyplinarne”, nr 1, s. 166-177: <https://czasopisma.uni.lodz.pl/wychow/article/view/11301/11042>.
- Pilich M., Pilch P. (2016). *Wielcy polscy podróżnicy, którzy odkrywali świat*. Warszawa: Sport i Turystyka, „Muza”.
- Ptaszek G. (2019). *Edukacja Medialna 3.0. Krytyczne Rozumienie Mediów Cyfrowych w Dobie Big Data*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Ryn Z.J. red. (2002). *Ignacy Domeyko*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Sosińska A. (1975). *Filomata w Chile. Opowieść o Ignacym Domeyce*. Warszawa: Nasza Księgarnia.
- Rzeczpospolita (2021). *Ignacy Domeyko, odkrywca tajemnic chilijskich gór*: <https://historia.rp.pl/historia/art18827451-ignacy-domeyko-odkrywca-tajemnic-chilijskich-gor> (11.09.2024).
- Szwejczerowa A. (1975). *Ignacy Domeyko*. Warszawa: Wydawnictwo Interpress.
- Wagner-Niczyporuk M. (2022). *Fundacja Panteon Narodowy*: <https://www.panteonnarodowy.org/wielcy-polacy/32-ignacy-domeyko> (dostęp 24.05.2024).
- Witkowska A. (1998). *Rówieśnicy Mickiewicza: życiorys jednego pokolenia*. Warszawa: Rytm.
- Witkowski L. (2011). *Historie autorytetu wobec kultury i edukacji*. Kraków: Impuls.

- Wójcik Z. (2024). *Giganci Nauki*: <https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/83192,Domeyko-Ignacy.html> (dostęp 24.06.2024).
- Wójcik, Z. (1995). *Ignacy Domeyko: Litwa, Francja, Chile*. Wrocław: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze.
- YT, *Budowniczości Świata – Ignacy Domeyko*: <https://www.youtube.com/watch?v=Wi7A2xTf-RA> (dostęp 11.09.2024).
- YT, *Ignacy Domeyko – filomata, który został bohaterem narodowych Chile*: <https://www.youtube.com/watch?v=KLvfGUMP5as> (dostęp 1.09.2024).
- YT, *Ignacy Domeyko, jego losy i dwór w Niedźwiadce*: <https://www.youtube.com/watch?v=-jBjGo7z-8c> (dostęp 2.08.2024).
- YT, *Historia wg Dzieci 105 – Ignacy Domeyko*: <https://www.youtube.com/watch?v=QjN5pEYG6wQ> (dostęp 1.07.2024).
- YT, *Ignacy Domeyko i jego pobyt w Chile*: <https://www.youtube.com/watch?v=86aoPkpjX4E> (dostęp 11.09.2024).
- YT, *Ignacy Domeyko – Polak znany w Chile – biografia*: <https://www.youtube.com/watch?v=g-1lOWR26GU> (dostęp 8.08.2024).
- YT, *Ignacy Domeyko – wybitny badacz Chile*: https://www.youtube.com/watch?v=9_SUDibNI6Y (dostęp 9.09.2024).
- : Inż. *Ignacy Domeyko*: https://www.youtube.com/watch?v=sittXc_A-ow (dostęp 10.07.2024).
- Zakrzewski P. (2018). Culture.PL: <https://culture.pl/pl/artukul/ignacy-domeyko-filomata-w-chile> (dostęp 20.03.2024).
- Zielinski S. (2010). *Archeologia Mediów*. Warszawa: Oficyna Naukowa.